

Se-pronomini muodollisena subjektina suomenoppijoiden teksteissä

HANNA JOKELA

Turun yliopisto

Tiivistelmä. Artikkelissa tarkastellaan suomea vieraana kielinä opiskelevien teksteissä esiintyviä muodollisia subjekteja. Huomioni kohteena ovat sellaiset suomen kielen lauseet, joiden rakenteessa luonnostaan ei ole subjektia tai joissa on epätyypillinen subjekti mutta joihin oppija on lisännyt subjektin paikalle *se*-pronominin muodolliseksi subjektiksi. Muodollinen *se*-subjekti, eräänlainen lisäsubjekti, ei kuitenkaan näihin lauseisiin kuuluisi. Suomen kielessä luonnostaan subjektittomia ovat esimerkiksi erilaiset tilaa ja olosuhteita kuvaavat lauseet ja epäprototyyppisiä subjektitäydennyksiä ovat esimerkiksi infinitiivi- ja lausesubjektit. Tavoitteenani on luoda yleiskuva oppijoiden muodollisen *se*-subjektin käytöstä, joka ansaitsee huomiota sekä suomen syntaksin että oppijankielen näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto on kerätty kansainvälisestä oppijankielen korpuksesta. Muodollisen subjektin lauseista suurin osa on B1–B2-kielitaitotasolla (CEFR) olevien oppijoiden teksteistä, ja aineiston oppijoista suurimman osan äidinkieli on jokin indoeurooppalainen kieli. Aineistossani lisäsubjekteja löytyy etenkin skandinaavisia, germaanisista ja slaavilaisista kielistä äidinkielenään puhuvien teksteistä. Muodolliset subjektit ovat tuttuja monien oppijoiden äidinkielissä, ja suomen kielessä taas on lukuisia erityyppisiä subjektittomia rakenteita. Aiempien havaintojeni ja aineistoni perusteella suomenoppijat voivat lisätä muodollisen subjektin *se* sellaisissa tapauksissa, joissa lause ei rakenteensa vuoksi saa prototyyppistä subjektia, joka

on nominatiivimuotoinen ja sijaitsee predikaatin edellä. Tällöin monikasvoinen ja tuttu *se*-pronomini voi saada semanttisesti tyhjän subjektielementin tehtävän.

Suomenoppijoiden tuottamat lisäsubjektilliset lauseet kuuluvat seuraaviin suomen kielen lauseryhmiin: subjektittomiin tai e-subjektillisiin erikoislausetyyppeihin ja lauseisiin, joissa subjektitäydennyksenä on infinitiivi tai sivulause. Joissakin konteksteissa muodollisia lisäsubjekteja esiintyy monilla taitotasoilla, kun taas toiset liittyvät selvemmin tiettyyn taitovaiheeseen. Etenkin sääti-
lan ilmauksissa on eniten opintojensa alkupuolella olevien opiskelijoiden lauseita, kun taas lause- ja infinitiivisubjektillisiä virkkeitä rakentavat tyyppillisesti jo opinnoissaan pidemmällä olevat.

Avainsanat: ekspletiivi; infinitiivisubjekti; lausesubjekti; oppijan-kieli; subjekti; subjektittomuus; suomen kieli

1. Aluksi

Tässä artikkelissa tarkastelen *se*-pronominin käyttöä muodollisena subjektina, eräänlaisena lisäsubjektina, suomea vieraana kielenä opiskelevien tuottamissa suomenkielisissä teksteissä. Tutkimukseni kohteena ovat sellaiset suomen kielen lauseet, joihin ei luonnostaan kuulu kieliopillista subjektia tai joissa on epätyypillinen subjekti mutta joihin oppija on lisännyt subjektin paikalle *se*-pronominin muodolliseksi subjektiksi. Muodolliset subjektit ovat monille suomenoppijoille tuttuja esimerkiksi indoeurooppalaisista kielistä.

Aineistonani on Kansainvälinen oppijankielen korpus, ja aineiston tekstien kirjoittajat edustavat eri taitotasoa ja äidinkieliä. Tavoitteenani on selvittää, millaisiin lauseisiin suomenoppijat mahdollisesti lisäävät muodollisia lisäsubjekteja ja millaiset seikat muodollisen subjektin käyttöön vaikuttavat. Valaisen artikkelissani subjektin käytön ilmiötä oppijansuomessa – kyse ei siis ole yksittäisten kielten kontrastoinnista tai taitotason kehityksen analyysistä.

Kiinnostuin *se*-lisäsubjekteista opetustyössä tekemiäni havaintojen perusteella. Olen havainnut, että muodollisia subjekteja voi löytää eri

taitotasoilla olevien ja eri äidinkieliä puhuvien opiskelijoiden teksteistä. Muodollisia lisäsubjekteja esiintyy monilla taitotasoilla, mutta joissakin tapauksissa niitä käyttävät innokkaimmin esimerkiksi alkeisoppijat.

Oletan, että suomenoppijat pyrkivät lisäämään ylimääräisen subjektin, kun lause ei rakenteensa vuoksi saisi prototyyppistä subjektia, joka on verbinetinen ja nominatiivimuotoinen ja helposti hahmotettavissa subjektiksi. Suomessa luonnostaan subjektittomia ovat esimerkiksi erilaiset tilaa ja olosuhteita kuvaavat lauseet (*On kylmä. *Se on kylmä.*). Epätavallisia subjektitäydennyksiä puolestaan ovat esimerkiksi eksistentiaalilauseen partitiivimuotoiset subjektit (*Salissa on opiskelijoita. *Se on opiskelijoita salissa*) sekä infinitiivi- ja lausesubjektit. Muodolliseksi lisäsubjektiksi valitaan monikäyttöinen *se*-pronomini. (Edellä olevat kielenvastaiset esimerkit ovat omiani, ja ne on mukailtu aineistoni tapauksista.) Erilaiset lausetyypit ja -rakenteet ohjaavat subjektin hahmottamista ja käyttöä. Ilmiö ansaitseekin huomiota sekä suomen kielen syntaksin että oppijankielen näkökulmasta.

Puhutussa kielessä myös suomen kielen *se*-pronominilla on muodollisen subjektin kaltaista käyttöä, kuten esimerkiksi lauseessa *Se on kesä nyt*. Suomen muodollista subjektia pidetään epämuodollisen puhutun kielen ilmiönä (Vilkuna 1996: 150). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kuitenkin kirjoitettua kieltä ja suomen kielen rakenteen vastaisia ylimääräisiä lisäsubjekteja. Muodollisen subjektin terminologia on monimuotoinen sekä suomen kielen tutkimuksessa että kansainvälisesti (ks. luku 3). VISK: käsittelee muodollista subjektia ja ekspletiivisubjektia synonyymeina (VISK: § 915; VISK määritelmät). Käytän oman aineistoni esiintymistä ilmausta muodollinen lisäsubjekti.

Artikkelini on jäsennelty siten, että esittelen aineistoa ja sen lähestymistapoja luvussa 2. Luvussa 3 tarkastelen subjekteja ja subjektittomuutta ja niiden määrittelyä sekä tutkimuksessa että S2-oppijoiden opetuksessa. Luku 4 esittelee erilaiset muodollisen lisäsubjektin käyttötapaukset ryhmittäin, ja luvussa 5 teen koontia aineistoni tapauksista.

2. Aineisto ja näkökulma

Aineistoni koostuu Kansainvälisestä oppijankorpuksesta (ICLFI-korpus) kerätyistä lauseista, joissa on välittömästi *olla*-verbin yksikön 3. persoonan muodon *on* edellä *se*-pronomini muodollisena lisäsubjektina. Korpuksesta on ensin haettu kaikki *se on* -lauseet. Sen jälkeen lauseista on poimittu mukaan ne, joissa *se* on nimenomaan ylimääräisenä lisäsubjektina, ei siis referentiaalisesti demonstratiivipronominin tehtävässä. Korpusaineistossa on 105 tällaista *se on* -lauseita. Kaikkiaan *se on* -lauseita korpuksessa on 1 525. Tutkimusaineistoni koostuu lauseista, joissa predikaattina on presensmuotoinen verbi. Tarkastellun ilmiön kannalta aikamuoto tuskin on oleellinen muuttuja; mahdollisissa jatkotutkimuksissa on mahdollista huomioida muutkin aikamuodot.

Aineistoni lauseet ovat useiden eri äidinkielen puhujien tuottamia. Oppijoiden äidinkielet ovat ruotsi (lauseita yhteensä 22), venäjä (12), saksa (11), hollanti (10), unkari (9), tšekki (9), kiina (8), islanti (7), puola (7), espanja (5), italia (4) ja ranska (1). Aineistossa on lauseita taitotasoilta A1–C1. Taitotasot viittaavat Eurooppalaisen viitekehyksen (CEFR) kuvauksiin. Korpuksen taustatiedoissa taitotaso on määritelty jokaisen oppijan kohdalla opetetun tuntimäärän sekä Eurooppalaisen viitekehyksen perusteella (Jantunen 2011: 92). Muodollisen lisäsubjektin lauseista 36 % on A1–A2-taitotason opiskelijoiden teksteistä, 61 % B1–B2-taitotason oppijoiden teksteistä ja 3 % C1-taitotason oppijoiden teksteistä. Artikkelissani viittaan edistyneillä oppijoilla sellaisiin oppijoihin, jotka ovat opinnoissaan edenneet jo alkuvaihetta pidemmälle, B2-tasolle ja siitä eteenpäin.

Tutkimuksessani hyödynnetty kansainvälinen oppijankorpus sisältää luokkahuonetilanteissa tai kotitehtävinä laadittuja kirjoitelmia usean eri äidinkielen oppijalta; korpusta täydennetään edelleen. Aineisto on koottu ulkomaisissa suomen kielen opetuspisteissä, joten kyseessä on nimenomaan vieraan kielen aineisto. (Jantunen 2011: 92) Korpuksessa on tällä hetkellä hieman yli miljoona sanetta (ICLFI). ILCFI

sisältää kattavasti taustatietoa tekstien tuottajista ja teksteistä (Jantunen 2011: 93), mitä voi pitää korpusaineiston etuna.

Suomea toisena ja vieraana kielenä tutkittaessa korpuksia on hyödynnetty eri taitotasojen kehityksen vertailussa sekä äidinkielisten suomenpuhujien että S2-oppijoiden piirteiden vertailussa. Esimerkiksi Jantunen (2013) on verrannut astemääritteiden (*melko, aika, hyvin, tosi*) käyttöä suomea suomessa ja suomea ulkomailla opiskelevien sekä toisaalta äidinkielisten kielenkäytössä. Ivaska (2014, 2015) selvittää oppijansuomelle tyypillisiä rakenteita ja niiden käyttöä ja yleisyyttä avainrakenneanalyysin avulla ja vertaa oppijansuomen ja natiivien tuottaman suomen tyypillisiä piirteitä. Jantunen (2015: 106) toteaa ensikielen vaikutuksen ja kielitaidon kehityksen olleen keskeisiä tutkimuskohteita sekä oppijankorpuksia hyödyntävässä tutkimuksessa että aikana ennen oppijankorpuksia.

Omassa aineistossani olen kiinnittänyt huomiota äidinkieleen ja korpuksessa arvioituun taitotasoon, jotka ovatkin korpuksen käytetyimmät muuttujat (Jantunen 2015: 94). Eri oppimiskonteksteja, siis suomi toisena kielenä tai suomi vieraana kielenä -opiskelu ympäristöjä (ks. esim. Jantunen 2015: 108), omassa tutkimuksessani ei vertailla, koska aineisto on kokonaan suomi vieraana kielenä -aineisto.

Muodolliset subjektit ovat tavallisia indoeurooppalaisissa kielissä, ja niitä ja suomen subjektittomia rakenteita on tarkasteltu kontrastiivisesti (ks. luku 3.3), ja kontrastiivinen lähestymistapa on tämänkin tutkimuksen taustalla. Artikkelissa käsiteltävät ilmaukset ovat hahmotettavissa eräänlaisiksi konstruktioiksi. Eri konstruktioille on ominaista kielikohtaisuus, mutta vaikka konstruktioit ovat kielikohtaisesti spesifejä rakenteita morfosyntaktisesti, niitä voi vertailla kieltenvälisesti niiden tehtävien mukaan (Croft 2001: 50–51). Koska tutkimuskohteena olevien lauseiden määrä on suppea ja koska oppijoiden äidinkieliä on useita, yksittäisen äidinkielen ja suomen välillä ei ole mahdollista tehdä yksityiskohtaista kontrastiivista analyysia. Oletan kuitenkin opetuskokemukseni perusteella, että esimerkiksi skandinaavisten ja germaanisten kielten puhujilla on *se*-pronomineja muodollisina subjekteina.

Kielitaidon kehityksen ja tasojen vertailu edellyttäisi laajempaa jatko-tutkimusta, mutta tässä artikkelissa kiinnitän huomiota siihen, ovatko jotkin muodollisen lisäsubjektin tapaukset tyyppisiä jossakin tietyssä taitoryhmässä. Tarkoitukseni on luoda yleiskuva muodollisen subjektin ja subjektin ominaispiirteisiin liittyvistä ilmiöistä oppijansuomessa.

3. Erilaiset subjektit ja subjektittomuus

3.1. Suomen subjekti

Kieltenvälisesti subjekti määritellään predikaattiverbin merkittävimmäksi argumentiksi temaattisin, morfosyntaktisin ja topikaalisin perustein (Svenonius 2002: 3–4). Typologisessa tarkastelussa subjektin kriteereinä pidetään sijan merkintää, kongruenssia ja sanajärjestystä (ks. Helasvuo & Huumo 2010: 15).

Suomen kielen kuvauksessa voidaan erottaa kolme subjektin lajia sijamuodon ja kongruenssin toteutumisen mukaan. Nominatiivisubjektia VISK nimittää *perussubjektiksi*, ja se kongruoi finiittiverbin persoonan ja luvun suhteen. Kongruenssia VISK pitääkin vahvimpana subjektikriteerinä. (VISK: § 910) Tyyppillisellä subjektilla on agentin ominaisuuksia. Eksistentiaalilauseen subjektia VISK nimittää *e-subjektiksi*. E-subjektin sijamuoto on partitiivi, mikäli sen tarkoite on jaollinen, ja perussubjektista poiketen e-subjekti sijoittuu lauseessa verbin jälkeen. Nesessiivirakenteissa ja infiniittisissä rakenteissa subjektina on genetiivisubjekti. (VISK: § 910) VISK katsoo myös lauseet ja infiniitivirakenteet subjekteiksi, mikäli niiden “suhde verbiin on samanlainen kuin NP-subjekteilla”. Näissä subjektitapauksissa ei toteudu nominatiivimuotoisuus eikä kongruenssi. (VISK: § 911) Genetiivi- ja partitiivimuotoisten subjektien sisällyttämiseen subjektin kategoriaan on suhtauduttu tutkimuksessa myös kriittisesti. Helasvuo ja Huumo toteavat, että genetiivi- tai partitiivimuotoiset sekä lause- ja infiniitivimuotoiset subjektit eivät täytä sijamuotokriteeriä tai laukaise kongruenssia. Niille ei myöskään sovellu agentin semanttinen rooli, sillä ne eivät tavallisesti kuvaa tilanteita, joissa on agenttiivinen osallistuja subjektina. (Helasvuo & Huumo 2010: 167)

Subjektin perusteella suomen lausetyypit voi jakaa kahteen pääryhmään. Toisen pääryhmän muodostavat ne, joihin kuuluu nominatiivimuotoinen ja kongruenssin laukaiseva perussubjekti. Näitä on nimitetty esimerkiksi *normaalilauseiksi* (Hakanen 1972) ja *monikäyttöisiksi lausetyypeiksi* (VISK: § 819). Toiseen pääryhmään kuuluvat lauseet, joissa subjektiä ei ole tai joiden subjekti ei ole prototyyppinen perussubjekti. Tämän ryhmän lauseet kuuluvat muun muassa VISK:n (§ 819) mukaan *erikoislausetyyppeihin*. S2-oppijan on tärkeää tunnistaa predikaattiverbin täydennykset. Leila White esittelee (2010: 240–242) S2-oppijoille suunnatussa kieliopissaan subjektin sijamuotoina nominatiivisubjektin, partitiivisubjektin ja genetiivisubjektin; näistä kaksi jälkimmäistä rajautuu hänen mukaansa vain tiettyihin lausetyyppeihin.

3.2. Suomen subjektittomuus

Subjekti on verbin täydennys mutta kaikissa lauseissa sitä ei ole. Subjekti voi olla ilmipanematon (esim. *Puhun suomea*) tai subjekti voi rakenteellisesti luonnostaan puuttua. Luonnostaan subjektittomia lausetyyppejä ovat säätä, olosuhteita ja tuntemuksia ilmaisevat tilalauseet. Rakenteellisesti subjekti puuttuu myös passiivi- ja nollapersoonalauseista, ja imperatiivin 2. persoonana on tyypillisesti subjektiton. (VISK: § 913, 914) Luonnostaan subjektittomatkin tapaukset ovat toki keskenään varsin erilaisia. Nollapersoonan tyyppisiin tapauksiin voidaan teknisesti kuvitella jokin kolmaspersoonainen subjekti, sääilmauksiin *se* ei kuulu.

Koska huomioni on nimenomaan oppijansuomen lauseissa, olen perehtynyt myös S2-oppijoille tarkoitettujen oppikirjojen ja kielioppien subjekti-ilmiöiden käsittelyyn. Monissa ulkomaisissa yliopistoissa käytössä oleva Suomen mestari -oppikirjasarja ei käsittele subjektittomuutta tai tekijän puuttumista erillisenä teemana, mutta kirjasarjan kappaleissa esitellään erilaisia rakenteita ja lausetyyppejä, joiden yhteydessä subjektin puuttumista tai sijaa kommentoidaan. Suomen mestari 1 -oppikirja (kattaa taitotason A1) esittelee sääilmauksia kappaleessa 3. Kappaleessa opetellaan lämpötilan ilmaisemista ja säästä kertomista. Tässä vaiheessa

ei kommentoida lauserakenteita, mutta esimerkit kattavat tyypillisiä subjektittomia sääilmauksia: *Sataa. Tuulee. On kuuma.* Suomen mestari 1 esittelee eksistentiaalilauseen rakenteen oppikirjan kappaleessa 6, jossa käsitellään paikallissijojen käyttöä. Oppikirjassa puhutaan *Huoneessa on* -rakenteesta. Subjektia tai muita lauseenjäseniä ei nimetä. Suomen mestari 1 esittelee sisällysluettelossa tilalauseeksi nimetyn *on hauskaa* -lauseen kappaleessa 7. Esimerkeissä esitellään virheellisenä tapaus, jossa on kielenvastainen *se*-subjekti: *Se on hauskaa olla lomalla.* Suomen mestari 2 -oppikirja käsittelee kappaleessa 2 nollapersoonan, jossa tekijän puuttuminen tuodaan esiin.

White (2010: 245) listaa S2-oppijoille suunnatussa kieliopissaan keskeiset subjektittomat tapaukset, jotka ovat passiivi (*Kirja käännettiin ruotsiksi*), generiset lauseet (*Täällä voi opiskella suomea*), säätä kuvaavan verbin sisältävät lauseet (*Sataa*), tunnetta tai fyysistä olotilaa kuvaavat lauseet (*Päätä särkee*) sekä jonkin paikan tai ajankohdan ilmapiiriä kuvaavat lauseet (*Italiassa oli ihanaa*). White tuo tässä yhteydessä esiin myös "*On hauskaa*"-lauseet ja lisää, että näiden yhteydessä suomessa voi esiintyä infinitiivisubjekti tai lausesubjekti: *On hauskaa lähteä lomalle. Oli mukavaa, että sait töitä.* White lisää, että toisin kuin monissa indo-eurooppalaisissa lauseissa suomessa tällaisten lauseiden alkuun ei pidä lisätä pronominia *se*. (White 2010: 245)

Oppijansuomen subjektittomiin ilmauksiin on kiinnitetty huomiota tutkimuksessa aiemminkin. Siitonen (2002) käsittelee ilmisubjektittomuutta edistyneiden oppijoiden nollapersoonalauseiden käytön kannalta. Suomen nollapersoonaa ja passiivia ja niiden käyttöä oppijankielessä käsittelevät Seilonen (2013) sekä Ivaska (2014), joka tarkastelee mahdollisuuden ilmaisemista nollapersoonaa- ja passiivimuotoisten modaaliverbien avulla oppijansuomessa ja äidinkielisessä suomessa. Kuvaa oppijansuomen subjektista on hyvä täydentää tarkastelemalla oppijoiden pyrkimystä muodollisten subjektien käyttöön.

3.3. Muodolliset subjektit kontrastiivisesti

Muodolliset subjektit voivat olla pronomineja ja deiktisiä adverbeja, ja niistä on käytetty kansainvälisessä kirjallisuudessa useita nimityksiä, esimerkiksi *dummy subjects*, *formal subjects* ja *pleonastic subjects* (Eriksen ym. 2015). Fennistiikassa muodollista subjektia ja ekspletiivisubjektia käytetään nimityksinä myös synonyymisesti (VISK: § 915). Muodollisten subjektien oleellinen ominaisuus on semanttinen tyhjyyd (Svenonius 2002: 5), ja muodollisia subjekteja käytetään lauseissa, joissa subjektin paikalle ja tehtävään ei ole tarjolla leksikaalista elementtiä. Subjektin paikka täytetään epäreferentiaalisella elementillä. (Eriksen ym. 2015: 213) Kieltenvälisessä tarkastelussa ekspletiivit jakautuvat kahteen tyyppiin. Pronominiekspletiivit ovat referentiaalisesti tunnusmerkittämiä, kuten skandinaavisten kielten *det* tai ranskan *il*. Adverbiaaliset ekspletiivit ovat kehittyneet deiktisistä adverbeista (esim. *here* and *there*). (Eriksen ym. 2015: 214)

Indoeurooppalaisten kielten muodollisten subjektien käyttötapusten vastineet suomessa ovat usein subjektittomia rakenteita. Kontrastiivisessa tarkastelussa Tarvainen (1985: 35–36) esittelee suomen ja saksan subjektin tyyppi- ja muotoeroja. Hän toteaa, että saksassa on kaksi subjektityyppiä, joita suomessa ei ole: ensimmäinen on ”anonyymi henkilösubjekti” *man*, ja toinen muodollinen subjekti *es* (*Jetzt ist es noch warm* ‘Nyt on vielä lämmintä’). Löflundin (1998: 161) mukaan suomen nollapersoonalausesta vastaa merkitykseltään ruotsin *man*-konstruktio, ja Tenhonen-Lightfoot (1992: 46) pitää saksan kielen geneeristä *man*-konstruktiota suomen nollapersoonan vastineena. Helasvuo ja Johansson (2008) kontrastoivat suomen nollapersoonarakennetta ja passiivia ranskan *on*-rakenteeseen ja passiiviin.

Eriksen, Kittilä ja Kolehmainen (2015: 213) toteavat, että muodolliset subjektit säälilmauksissa vaikuttavat erityisen tyypillisiltä pohjoisessa Euroopassa puhuttavissa kielissä, joskin tämä vaatii tarkempaa tutkimusta. Säälilmausten subjektit ovat tyypillisesti epäreferentiaalisia, indefiniittisiä, ei-topikaalisia, elottomia tai ei-agentiivisiä, joten niiden

voi todeta olevan epätyypillisiä subjekteja. Säälmauksissa osallistujat voivat olla epätarkkoja, mutta kielillä näyttää olevan tarve luoda rakenteisiin osallistujaa ilmaisevat elementit. (Eriksen ym. 2015: 226) Tämä on tutkimukseni kannalta kiinnostavaa, sillä säälmausten muodolliset subjektit ovat tavallisia myös monien aineistoni lauseiden tuottajien äidinkieliissä.

3.4. Suomen *se* muodollisena subjektina

On huomattava, että puhutussa suomessa *se*-pronominilla voi olla muodollisen subjektin kaltaista käyttöä, kuten seuraavissa Holmbergin ja Nikanteen (2002: 76) esimerkeissä: *Nyt se taas sataa. Se oli hauskaa, että tulit käymään.* Puhutun kielen tapaukset on syytä erottaa suomen kielen rakenteen vastaisista lisäsubjekteista, joita tarkastelemassani oppijansuomessa esiintyy. On varsin epätodennäköistä, että tutkimusaineistoni ulkomailla suomea opiskellut oppija olisi poiminut puhutun kielen *se*-pronominisubjekteja puheesta.

Kun puhutussa suomessa käytetään muodollista subjektia, tehtävässä toimii painoton *se*-pronomini, jolla ei ole anaforista eikä demonstratiivista tehtävää. (VISK: § 915) VISK (§ 915) kuvaa muodollista subjektia elementiksi, “jonka tehtävänä on täyttää subjektin paikka silloin, kun subjekti puuttuu tai on rakenteeltaan sellainen, ettei se luontevasti sijoitu subjektin paikalle”. *Se*-pronomini muodollisen subjektin paikalla on mahdollinen myös affektiivisessä käytössä. Affektiivinen tulkinta voi syntyä konteksteissa, joissa esimerkiksi moitiskellaan tai kehuskellaan: *Monet sanoivat, että taso on kohenemassa vuosi vuodelta, mutta minä se vain säilyn ykkösenä, [---].* (VISK: § 1715).

Se-pronominin lisäksi *sitä*-partikkelilla voi olla muodollisen subjektin tehtäviä. *Sitä*-partikkelilla on sekä passiivilauseessa (*Sitä eletään toki vähemmälläkin*) että nollapersoonalauseessa kieliopillisena funktiona täyttää muuten tyhjäksi jäävä nominin paikka (*Sitä ei saisi puuttua kenenkään yksityisasioihin*) (Hakulinen 1975: 29, 32–33; Laitinen 1995: 339). Holmberg ja Nikanne (2002: 72) käsittelevät suomen monisubjektisia

rakenteita (engl. *Multiple Subject Constructions*) ja toteavat, että suomessa on tapauksia, joissa samassa lauseessa on ekspletiivinen ja leksi-kaalinen subjekti: *Sitä ovat nämä lapset oppineet jo uimaan*. Holmberg ja Nikanne (2002: 90) pitävät *sitä*-pronominia puhtaasti muodollisena subjektina (ekspletiivinä), koska sillä ei ole subjektimaisia mahdollisuuksia varioida sijan ja kongruenssin mukaan mutta se täyttää kieliopillisesti täytenfunktion.

Kolehmainen (2010: 6) tarkastelee suomen sääverbejä ja huomauttaa, että suomen sääverbien kuvauksen keskiössä on subjektittomuus. Esimerkiksi Vilkuna (1996: 133) luonnehtii säätilalauseita ”syvällisesti” subjektittomiksi. Kolehmainen (2010: 8) tarkastelee *se*-pronominin esiintymistä sääverbien yhteydessä selvittääkseen sen kehittymistä muodolliseksi subjektiksi. Kolehmaisen aineiston perusteella muodollinen subjekti ei ole levinnyt kirjoitetussa kielessä sääverbien yhteyteen, sillä tapauksia, joissa on viitteitä *se*-pronominin käytöstä muodollisena subjektina sääverbin yhteydessä, on vain yksittäisiä.

4. Muodolliset lisäsubjektit aineistossa

Havaintojeni ja aineistoni perusteella suomenoppijat voivat lisätä ylimääräisen subjektin sellaisissa tapauksissa, joissa lause ei rakenteensa vuoksi saa prototyypistä subjektia. Aineiston esiintymät löytyvät taulukosta 1.

TAULUKKO 1. *Aineiston lisäsubjektit*

Infinitiivisubjektilliset lauseet	45
Subjektittomat tilalauseet	31
Lausesubjektit	21
Eksistentiaalilauseet	8
Yhteensä	105

Kuten aineiston koostumuksen esittelystä luvussa 2 selviää, lauseet ovat pääosin indoeurooppalaisten kielten puhujien tuottamia. Ruotsinkielisten oppijoiden lauseita 20 yhteensä (15 eri oppijaa), saksankielisten lauseita 11 (10 eri oppijaa) ja hollaninkielisten lauseita 10 (8 eri oppijaa). Venäjänkielisten oppijoiden lauseita on 12 (9 eri oppijaa). Indoeurooppalaisen ryhmän ulkopuolelta on mukana äidinkielen 9 unkarilaisen (yhteensä 5 eri oppijaa) ja 8 äidinkielen kiinalaisen (yhteensä 5 eri oppijaa) tekstistä peräisin olevaa lausetta. Lähisukukieltä viroa äidinkielenään käyttäviä oppijoita lauseiden kirjoittajissa ei ole. Vaikka (ilmi)subjektin käytössä on joitakin eroja suomessa ja virossa, kummassakaan kielessä ei käytetä demonstratiivista pronominia muodollisena subjektina.

Tarkastelen seuraavissa luvuissa muodollisen lisäsubjektin tapauksia ryhmittäin. Ensin tarkastellaan erikoislausetyypeistä subjektittomia tilalauseita ja sen jälkeen eksistentiaalilauseita. Näiden jälkeen käsitellään lauseita, joissa subjektitäydennyksenä on infinitiivi tai sivulause.

4.1. Subjektittomat tilalauseet

Ensimmäiseksi valitsemani ryhmä oppijoiden lisäsubjektillisiä lauseita kattaa erilaisia säätilaa, olosuhteita ja tilannetta kuvailevia lauseita. Lauseet ovat tuottaneet espanjan, hollannin-, italian-, puolan- ja saksankieliset oppijat. Aineistossa on yhteensä 31 tilalauseetta, joista 20 lausetta on A1- tai A2-tasolla olevien ja 9 lausetta tasolla B1 olevien opiskelijoiden tuottamia ja 1 lause on B2-taitotason ja 1 C1-taitotason opiskelijan tuottama. Kaikkia ryhmän lauseita yhdistävät subjektittomuus ja predikatiivillisuus. Kaikissa lauseissa on predikaattina *olla*-verbi, joka onkin yleisin tilalauseiden predikaattiverbi (VISK: § 901). Tilalauseessa tavallisesti teemapaikassa on paikkaan, ajankohtaan tai tilanteeseen viittaava adverbiaali, tai teemapaikka voi olla tyhjä (VISK: § 900). Aineistoni tilalauseisiin suomenoppijat ovat kuitenkin lisänneet verbinetiselle paikalle muodollisen *se*-lisäsubjektin.

Tilalauseessa voi predikatiivina esiintyä adjektiivin lisäksi substantiivi, joka viittaa säähän tai ajanjaksoon, kuten vuodenaikaan tai

juhlapyhään (*Nyt on ~ tulee hyvä ilma ~ hyvä hiihtokeli ~ aamu ~ kesä ~ kaunis kesäpäivä ~ maanantai ~ pääsiäinen ~ Tiinan syntymäpäivä ~ vuosi 1998*) (VISK: § 901). Aineistoni tilalauseissa on sekä adjektiivi- että substantiivipredikatiivillisia lauseita. Teksteissään oppijat mm. kuvailevat paikkoja sekä tiloja ja juhlapyhien viettoa. Adjektiivipredikatiivilliset lauseet viittaavat jonkin ajankohdan tai paikan luonteeseen tai tilaan. Näin on esimerkkilauseissa (1–3), joissa esiintyy adjektiivipredikatiivi (*mukava, kaunis, rauhallinen*). Esimerkeissä (1–3) sopiva predikatiivin sija olisi partitiivi – predikatiivin sijanvalinta on suomenoppijoille hyvin tavallinen ongelma monilla taitotasoilla (ks. Laine 2013). Predikaattiverbin edellä on muodollinen *se*-lisäsubjekti teemapaikeisesta adverbialista (*pääsiäisenä, Göttingenissä, missä*) huolimatta. Esimerkit edustavat tyypillisiä oppijoiden lisäsubjektillisiä tilalauseita ja ovat A2- ja B1-taitotasoille määriteltyjen oppijoiden tuottamia.

Esimerkki (4) on hollanninkielisen ja esimerkki (5) ruotsinkielisen oppijan tekstistä. Esimerkeissä (4) ja (5) tilalause alkaa konjunktioilla, jonka jälkeen predikaatin edelle on lisätty muodollinen lisäsubjekti *se*. Esimerkissä (4) on substantiivipredikatiivi *syntymäpäiväni* ja esimerkissä (5) substantiivipredikatiivi *lauantai*.

- (1) Pääsiäisenä **se on** mukava, koska minulla on vapaa-aika. (tšekki, B1)
- (2) Göttingenissä **se on** kaunis, mutta vielä kallis. (saksa, A2)
- (3) Pidän että että ei ole vaikea löytää paikka missä **se on** rauhallinen. (islanti, A2)
- (4) Kun **se on** minun syntymäpäiväni, minä kysyn aina käytännöllistä käyttöesinen. (hollanti, A2)
- (5) Koska **se on** lauantai, minä puen vaatteet päälle aika myöhään. (ruotsi, B2)

Tällaiset kuvailevat ja näkökantoja esittelevät lauseet ovat tavallisia, mutta prototyypin subjektin puuttuminen ja samalla koko lauseen jäsentyminen voi olla oppijalle outo ilmiö, sillä monissa kielissä tällaisissa tapauksissa on jokin muodollinen subjekti predikaatin edellä.

Aineistoni tilalauseissa on 18 vallitsevaa säätilaa ja lämpötilaa ilmaisevaa lausetta, joiden ominaispiirteisiin kuuluu subjektittomuus mutta

joihin oppijat ovat lisänneet predikaatin täydennykseksi *se*-pronominin subjektin tyhjälle paikalle. Nämä lauseet ovat taitotasoilla A1, A2 ja B1 olevien oppijoiden tuottamia. Edistyneemmän taitotason oppijoilla muodollisen subjektin sisältäviä säälauseita ei ole. Lisäsubjektillisista säätilalauseista puolet eli 9 on (yhteensä 8 eri oppijaa) ruotsinkielisen suomenoppijan tuottamia. Äidinkieleltään ruotsinkielinen oppija pyrkii *se*-pronominilla täyttämään mahdollisesti muodollista *det*-subjektia vastaavan suomen tyhjänä olevan subjektin paikan. Säätilaa kuvaavissa tilalauseissa predikaatin *on* jäljessä on adjektiivi, joka kuvaa säätilaa ja olosuhteita, kuten esimerkkien (6) ja (7) *kylmä*. Esimerkissä (6) oppija ei ole erottanut *kun*-konjunktioilla alkavaa sivulauseetta päälauseesta välimerkein, mutta tulkitsen lauseen siten, että *se* viittaa yleiseen lämpötilaan tai sääoloihin. Suomenoppijalle ei liene valjennut, että suomessa on tyypillistä sanoa, että *ulkona on kylmä*, tai deiktisellä adverbilla todeta, että *siellä* on kylmä. Esimerkeissä (8) ja (9) on kyse kahdesta eri B1-taitotasoisesta oppijasta, joiden äidinkieli on ruotsi. Esimerkkilauseet kuvaavat lämpöasteita. On kiinnostavaa huomata, että esimerkissä (8) informantti osoittaa hallitsevansa sääverbiin *tuulla* liittyvän subjektittomuuden. Myöskään esimerkkien (8) ja (9) substantiivipredikaattillisissa *Tänään*-lauseissa ei ole muodollista *se*-subjektia predikaatin edellä.

- (6) Kun herän aamulla **se on** kylmä. (A1, ruotsi)
- (7) Maisema on lumen peitossa ja **se on** hyvin kylmä. (saksa, B1)
- (8) Tänään on nyt viileä ilma, **se on** plus 2 astetta ja vähän tulee. (ruotsi, B1)
- (9) Tänään on hieno ilma, aurinko paistaa ja **se on** 25 astetta plus. (ruotsi, B1)

Artikkelissani keskityn *olla*-predikaattillisiin lauseisiin, mutta sääilmausten kiinnostavuuden vuoksi olen käynyt läpi myös sellaiset korpuksen lauseet, joissa predikaattina on kolmaspersoonainen *sataa*. Korpuksesta löytyykin yksi *sataa*-predikaattillinen lause, jossa on muodollinen lisäsubjekti (*se sataa*). Lause on A1-tasolla olevan äidinkieleltään ruotsinkielisen oppijan tekstistä. Toki sääverbien subjektittomuus tulee oppijalle melko nopeasti tutuksi, mutta erilaisia tiloja ja olosuhteita

kuvaavissa lauseissa on tapauksia, joiden subjekti tai sen puuttuminen voi olla epäselvä edistyneemmällekin oppijalle.

4.2. Eksistentiaalilauseet

Oppijoiden lisäsubjektilliset tilalauseet edellä antavat viitteitä siitä, että oppijan voi olla vaikea hahmottaa, että lauseesta voi puuttua prototyyppinen – nominatiivimuotoinen, kongruoiva ja verbinetinen – subjekti. Seuraavassa tarkasteltaviin eksistentiaalilauseisiin saattaa liittyä samantyyppisiä haasteita, sillä niissäkään ei suomen kielessä (tavallisesti) ole predikaattiverbin edellä nominatiivimuotoista subjektiä teemapaikalla.

Eksistentiaalilauseen rakenne on monelle suomenoppijalle oman äidinkielen vastaaviin lauseisiin verrattuna vieras, sillä monissa kielissä *jossakin on jotakin* -tyyppisessä esittelylauseessa on muodollinen subjekti tai vastaava elementti; esimerkiksi esittelylauseessa *There is a dog in the garden* on deiktinen elementti (Eriksen ym. 2014: 213). Suomessa lokaalinen adverbiaali on lauseenalkuisessa asemassa ja subjektitäydennys puolestaan predikaattiverbin jäljessä.

Aineistossani on 8 sellaista eksistentiaalilauseetta, joissa *olla*-predikaatin edellä on muodollinen subjekti *se*. Näistä 6 on A2-oppijoiden tuottamia ja A1- kuten myös B1-tason oppijalta on 1 kummaltakin. Lauseista 3 on tuottanut sama islanninkielinen opiskelija; loput kirjoittajat ovat ruotsin-, ranskan- tai saksankielisiä.

Aineiston eksistentiaalilauseissa on pyritty käyttämään suomen kielen prototyyppisen muotoista subjektiä ja prototyyppistä subjektin ja predikaatin järjestystä. Predikaattiverbin edelle on sijoitettu lisäsubjektiksi muodollinen *se*-subjekti. Oppijoiden tuottamissa lauseissa paikkaa ilmaiseva adverbiaali on lauseen alussa (esimerkki 10) tai lauseen lopussa (esimerkki 11). Näyttää alustavasti siltä, ettei lokaalisella adverbiaalilla eikä sen sijainnilla ole välttämättä vaikutusta siihen, halutaanko muodollista subjektiä käyttää. Esimerkissä (10) on kiinnostavaa se, että eksistentiaalilauseen subjekti on yksikössä ja nominatiivimuotoinen (*tistikone*), mutta oppija on silti lisännyt *se*-subjektin verbin edelle.

Esimerkissä (11) oppija on ehkä tarkoittanut monikkomuotoa *konsernteja*, joka olisi lauseen e-subjekti. Oppijan lauseessa paikan adverbiaali *Reykjavikissa* on e-subjektin jäljessä ja predikaattiverbin edellä on nominatiivimuotoinen lisäsubjekti *se*.

(10) Työhuoneessa **se on** yksi tistikone. (ranska, A1)

(11) Pidän että **se on** paljon konserttia Reykjavikissa ja menen joskus konsertiin. (islanti, A2)

Suomenoppijoiden eksistentiaalilauseen hallinta on kiinnostanut tutkijoita. Ivaska (2014) tarkastelee edistyneiden oppijoiden lausetyyppejä erityisesti eksistentiaalilauseiden tunnistamisen näkökulmasta. Kajander (2013) tarkastelee eksistentiaalilauseiden sujuvuutta ja tarkkuutta eri taitotasolla. Kajander kiinnittää huomiota etenkin e-NP:n sijaan, lokaatiiviseen elementtiin ja verbiin. Kajander (2013: 71) myös huomauttaa, että muutamissa hänen aineistonsa lauseissa on ns. subjektin paikanpitäjänä *se*-pronomini.

4.3. Infinitiivisubjektilliset lauseet

Monissa kielissä voi esiintyä muodollinen subjekti infinitiivi- ja lause-subjektin yhteydessä. Tästä sopii esimerkiksi Erikseenin ym. (2014: 213) lause *It is hard to analyze such constructions*. Vastaavia rakenteita löytyy monista indoeurooppalaisista kielistä, eivätkä ne voisi olla verbialkuisia. Suomen kielessä vastaava lause *On vaikea analysoida tällaisia rakenteita* sen sijaan on verbialkuinen. Suomenoppijoiden voi olla vaikea hahmottaa tällaisten ja seuraavassa luvussa käsiteltävien lausesubjektillisten tapausten verbialkuisuutta, ja opinnoissaan jo pidemmälläkin olevat oppijat pyrkivät lisäämään lauseisiin muodollisen *se*-lisäsubjektin. Lauseilla on yhteisiä piirteitä tilalauseiden kanssa.

Seilonen (2013: 114) kiinnittää omassa tutkimuksessaan huomiota *on kiva* -lauseisiin, jotka ovat Seilosen mukaan oppijansuomessa eri taitotasolla lähes alusta asti varsin oikein. Seilosen mukaan tyyppillisiin epätarkkuus oppijoiden rakenteissa on muodollinen subjekti juuri

näissä lauseissa: *se on viakea pasta ulos* (Seilonen 2013: 117). Samankaltaisia huomioita olen itsekin tehnyt.

Aineistossani on yhteensä 45 sellaista lausetta, joissa subjektina on A-infinitiivi ja johon oppija on lisännyt muodolliseksi lisäsubjektiksi *se*-pronominin. Infinitiivisubjektillisiin lauseisiin lisäsubjektin *se* lisänneet oppijat ovat tasoilla A1 (1), A2 (10) sekä B1 (34). Aineistoni perusteella infinitiivisubjektiin liitetyt muodolliset *se*-pronominin eivät ole ensisijaisesti alkeistason ilmiö, mikä todennäköisesti johtuu siitä, ettei tällaisia virkkeitä tuoteta aivan opintojen alkuvaiheessa. Siitonen ja Martin (2012) ovat todenneet tiettyjen virheiden olevan korkeampien taitotason indikaattoreita.

Esimerkit (12–15) ovat B1- ja B2-oppijoiden teksteistä. Kaikissa niissä *olla*-predikaattiin liittyy adjektiivipredikatiivi ja subjektina on infiniitivilauseke, jonka lisäksi oppijat ovat lisänneet muodollisen *se*-subjektin *olla*-predikaattiverbin edelle. Tekstien kirjoittajat arvioivat toiminnan vaarallisuutta (esimerkki 12) tai vaikeutta (esimerkit 13–15). On mielenkiintoista havaita, että edellä luvussa 4.1 olevan esimerkkilauseen (3) alkuosaan ei ole lisätty lisäsubjektia *se* infiniitivisubjektin ja adjektiivin *vaikea* edelle.

- (12) [---] tullut hyvin viluksi ja aurinko on laskenut, Tutikki tietää että Jäärouva tulee piakkoin ja että **se on** hyvin vaarallinen mennä ulos (espanja, B1)
- (13) Konsertit - Toistaiseksi The Archetype soittavat vain Italiassa, koska **se on** vaikea tehdä konsertteja lomalla. (italia, B1)
- (14) Ehkä lomalla on mahdollisia käyn töissä, mutta sitten **se on** vaikeaa saada työpaikan, koska paljon työntekijä eivät etsi työntekijä vain kahden kuukauden. (saksa, B2)
- (15) Kun perheessä on monta lapsia, **se on** melko vaikeaa kasvattaa heitä. (venäjä, B1)

Infinitiivisubjektiin saattaa liittyä samantapaisia jäsenyongelmia kuin seuraavassa alaluvussa tarkasteltavaan sivulausesubjektiin. Molemmissa niissä on prototyyppisestä subjektista poikkeava ja erikoinen subjekti, jota oppija ei välttämättä tunne. Lauseissa ei ole nominatiivimuotoista

subjektijäsentä verbin edellä, ja lause saattaa vaikuttaa subjektittomalta ja jollakin tavalla vaillinaiselta. Alla olevista tapauksista A–C oppijalle tutuin tapaus on A, jossa *se* toimii anaforisena pronomina. Oppijan voi olla vaikea hahmottaa, miksi lauseissa B ja C *olla*-verbin edellä ei ole *se*-pronomina subjektina. Suomessa on lauseita, joissa predikaatin edellä oleva teemapaiikka on tyhjä, ja koko lause voi olla verbialkuinen.

Infinitiivisubjektit ja lausesubjektit ovat erikoisia, ja opetuskokemukseni perusteella äidinkielistenkin opiskelijoiden on vaikea tunnistaa lauseenjäseniä, koska subjektia määritettäessä on ehkä totuttu etsimään vastauksia *kuka-* tai *mikä-*kysymyksiin. Jatkotutkimuksissa olisi mielekästä myös selvittää, kuinka paljon korrektisti lauseenalkuisia ja ilmisubjektittomia verbejä suomenoppijoiden teksteissä esiintyy.

- A) Se on hienoa!
- B) On hienoa opiskella suomea.
- C) On hienoa, että opiskelet suomea.

4.4. Lausesubjektit

Lausesubjektilla ja infinitiivisubjektilla on rakenteellisia ja funktionaalisia yhtäläisyyksiä. Shore (2008: 52) toteaa, että lauseen alussa olevalla verbin ja predikaatiivin rakenteella, jota käytetään sekä infinitiivisubjektilla lausekkeessa (esim. *on tyhmää maksaa liikaa*) että lausesubjektilla lauseessa (esim. *on hyvä, että näistä asioista keskustellaan*), voidaan ilmaista suhtautumista ja mielipidettä.

Infinitiivisubjektillisten lauseiden tavoin aineiston lausesubjektillisiin tapauksiin muodollisen *se*-subjektin sijoittaneista enemmistö on B1-taitotason oppijoita. Esiintymiä on yhteensä 21, ja niistä vain 1 on A2-tasolla olevan oppijan tuotos. Loput vastaukset jakautuvat siten, että B1-oppijan lauseita on 12, B2-oppijan 6 ja C1-oppijan 2.

Aineistoni lausesubjektillisissa lauseissa sivulausesubjektia edeltää päälause. Päälauseen *olla*-predikaatin edelle oppijat ovat sijoittaneet lisäsubjektin *se*. Aineistoesimerkeissäni arvioidaan esimerkiksi asioiden kauheutta (16), tärkeyttä (17 ja 19) tai vaikeutta (18). Esimerkeissä

(16–19) viitataan kirjoittajan omiin näkemyksiin ja esimerkissä (19) Lutherin näkemyksiin.

- (16) En ole varma mitä minun pitää tehdä nyt, mutta **se on** kauhea, että olemme todella riippuvaiset teknologiasta. (puola, B1)
- (17) Minusta **se on** tärkeä, että kääntäjä pitää kiinni alkuperäiskielestä, siis kääntäjä yrittää kääntää teksti uskollisesti. (unkari, B1)
- (18) Minusta **se on** vaikea naiselle vaihtaa rakauksesta ja jälkestä. (B1, kiina)
- (19) Lutherille **se oli** tärkeä, että myös kansa ymmärsi Raamatun tekstejä ja jumalanpalveluksia (B2, saksa)

Kaikki aineistoni unkarinkielisten suomenoppijoiden muodolliset lisäsubjektit ovat joko lausesubjektillisissa tai infinitiivisubjektillisissa lauseissa, ja kaikkien näiden oppijoiden taitotaso on vähintään B1, kuten esimerkissä 17 edellä. On kiinnostavaa, että unkarin kielessä vastaaventyyppisissä tapauksissa puhekielellä esiintyy demonstratiivipronomini *az*, kun taas kirjakielellä verbin edellä ei ole pronominia. Unkarinkielisten suomenoppijoiden lisäsubjektit lausesubjektien yhteydessä voivat olla merkki puhutun unkarin vaikutuksesta tai toisaalta koulussa opittavien englannin ja saksan vaikutuksesta. (Varga 2017) Unkarin kielessä säätilaa ilmaisevat lauseet ovat subjektittomia suomen kielen tavoin (Seilonen 1995: 153).

Kuten infinitiivisubjekteistakin myös lausesubjekteista voi todeta, oppimisen edistyneemmässä vaiheessa (vrt. Siitonen & Martin 2012) monipuolisemmat lauserakenteet ja virkkeet tuottavat myös konteksteja, joihin oppija pyrkii sijoittamaan muodollisen subjektin. Opintojen edetessä lauserakenteet, yhdyslauseiden käyttö ja virkkeiden pituus laajenevat, mikä todennäköisesti aiheuttaa myös sen, että alkeistasoa edistyneemmät oppijat tuottavat lauseita, joissa muodollinen *se*-subjekti on lisätty infinitiivisubjektin tai sivulausesubjektin yhteyteen.

Demonstratiivipronomini *se* voi luonnollisesti esiintyä lauseissa viittaamassa johonkin edellä mainittuun, mutta muodollisena subjektina sitä (yleiskielessä) ei käytetä niissä yhteyksissä, joihin oppijat tutkimusaineistoni lauseissa ovat pyrkineet sen sijoittamaan.

5. Lopuksi

Suomessa on useita tapauksia, joissa prototyyppisen subjektin puuttuminen houkuttelee suomenoppijaa lisäämään *se*-pronominin muodolliseksi lisäsubjektiksi. Virikkeenä tähän voi toimia hänen äidinkieltensä tai muut kielet, joissa suomen kielelle ominaisia subjektittomia rakenteita ei ole tai joissa esiintyy pronomineja muodollisen subjektin tehtävässä. *Se*-pronomini on näissä tapauksissa epäreferentiaalinen ja semanttisesti tyhjä subjektiargumentti, joka täyttää verbinetisen paikan. On mahdollista, että äidinkielen mallin lisäksi tai sijaan lisäsubjektien käyttöön vaikuttaa esimerkiksi laajasti opiskeltavan ja osattavan englannin kielen malli.

Muodolliset lisäsubjektit löytyvät aineistossani juuri sellaisista lauseista, joissa perussubjektia ei ole. Aineistossani näin on esimerkiksi *Ulkona on kaunista* -tyyppisissä tilalauseissa, joissa adverbiaalialkuiseen lauseeseen ei kuulu subjektia ja joissa on tilaa ja olosuhteita kuvaava predikaatiivi. Vaikeasti hahmottuvia ovat myös sivulause- ja infinitiivisubjektit: oppija voi pyrkiä lisäämään *olla*-verbin eteen *se*-subjektin, vaikka *olla*-verbiä seuraa subjektitäydennyksenä infinitiivi tai sivulause. Vaikuttaisi siltä, että joissakin konteksteissa muodollisia lisäsubjekteja esiintyy monilla taitotasolla, kun taas toiset liittyvät selvemmin tiettyyn taitovaiheeseen. Kaiken kaikkiaan tilalauseista etenkin säätilan ilmauksissa on eniten opintojensa alkupuolella olevien opiskelijoiden lauseita, kun taas lause- ja infinitiivisubjektillisia virkkeitä rakentavat tyypillisesti jo opinnoissaan pidemmällä olevat. Eniten koko aineistoni lauseissa on B1-taitotasolla olevien suomenoppijoiden lauseita. Suomen kielen opintojen edetessä suomenoppija saa käsityksen suomen subjektin tyyppitapauksista ja subjektittomista lauseista. Kuitenkin suomenoppijan voi olla vaikea muistaa, että suomessa subjektin paikka voi jäädä tyhjäksi tai subjekti voi esiintyä epätyypillisellä paikalla tai olla muu kuin nominatiivimuotoinen NP. Lisäsubjekti *se* suomen kielen rakenteen vastaisesti tai epäodotuksenmukaisesti käytettynä vaikuttaa kielen sujuvuuteen ja idiomaattisuuteen kielitaidon eri tasoilla. Subjektittomuus,

prototyyppiset subjektit ja epäprototyyppiset subjektit liittyvät tiiviisti toisiinsa. Suomenoppijalle on tärkeää erilaisten lausetyyppien ja niissä esiintyvien täydennysten hahmottaminen.

Suomessa *se* esiintyy puhutussa kielessä muodollisen subjektin kaltaisessa tehtävässä ja sillä on monenlaisia funktioita ja käyttökonteksteja. Voinee ajatella, että esimerkiksi ulkomailla suomea opiskelevat tuskin puhe-suomen perusteella lisäävät *se*-pronominia muodolliseksi subjektiksi lauseisiin, joihin ne eivät kieliopillisesti kuulu. On kuitenkin oleellista, että oppijat kaikissa oppimiskonteksteissa saavat tietoa puhutun ja kirjoitetun kielen ilmiöistä ja niiden suhteista.

Aineistoni kattaa erityyppisiä tapauksia, ja tarkoitukseni on ollut saada yleiskuva erilaisista muodollisen lisäsubjektin lauseista oppijan-suomessa. Tutkimustulosten ja aiempien havaintojeni innoittamana pidän tarkoituksenmukaisena laajentaa tutkimusta eri tyyppien yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Esimerkiksi erilaiset subjektittomat tilalauseet tarjoaisivat tutkittavaa taitotasoittain sekä moniäidinkielisen oppijanaineiston että kielikohtaisemman kontrastoinnin avulla.

Lähteet

- CEFR = Common European Framework for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Croft, William 2001. Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198299554.001.0001>
- Eriksen, Pål K., Seppo Kittilä, Leena Kolehmainen 2015. The world is raining: Meteorological predicates and their subjects in a typological perspective. – Marja-Liisa Helasvuo, Tuomas Huomo (Eds.), Cognitive and Interactional Perspectives on Non-Canonical Subjects. Constructional Approaches to Language. Amsterdam: John Benjamins, 205–228.
- Hakanen, Aimo 1972. Normaalilause ja eksistentiaalilause [‘Normal sentence and existential sentence’]. – Sananjalka 14, 36–76.
- Hakulinen, Auli 1975. Suomen *sitä*: pragmatiikan heijastuma syntaksissa [‘The syntax and pragmatics of Finnish *sitä*’]. – Sananjalka 17, 25–41.
- Helasvuo, Marja-Liisa, Marjut Johansson 2008. Construing reference in context: Non-specific reference forms in Finnish and French discussion

- groups. – Maria de los Ángeles Gómez González, J. Lachlan Mackenzie, Elsa M. González Álvarez, Elsa M. (Eds.), *Current Trends in Contrastive Linguistics. Functional and Cognitive Perspectives. Studies in Functional and Structural Linguistics 60*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 27–57.
- Helasvuo, Marja-Liisa, Lea Laitinen 2006. Person in Finnish: Paradigmatic and syntactic perspectives. – Marja-Liisa Helasvuo, Lyle Campbell (Eds.), *Grammar from the Human Perspective: Case, Space, and Person in Finnish. Current Issues in Linguistic Theory*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 173–208. <http://doi.org/10.1075/cilt.277>
- Helasvuo, Marja-Liisa, Tuomas Huomo 2010. Mikä subjekti on? [‘On the subject of subject in Finnish’] – *Virittäjä* 114, 165–195.
- Holmberg, Anders, Urpo Nikanne 2002. Expletives, subjects and topics in Finnish. – Peter Svenonius (Ed.), *Subjects, Expletives, and the EPP*. Oxford Studies in the Comparative Syntax. Oxford: OUP, 71–105.
- ICLFI = International Corpus of Learner Finnish. Kansainvälinen oppijansuomen korpus. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-20140730163>
- Ivaska, Ilmari 2013. Lausetyyppien sekoittuminen edistyneessä oppijansuomessa: Näkökulmana eksistentiaalilause [‘Clause type confusion in advanced learner Finnish: existential sentence as our perspective’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 21, 65–85. <https://doi.org/10.5128/LV21.03>
- Ivaska, Ilmari 2014. Mahdollisuuden ilmaiseminen S1-suomea ja edistynyttä S2-suomea erottavana piirteenä [‘Expressions of possibility as a distinguishing feature between L1-Finnish and advanced L2-Finnish’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 24, 47–78. <https://doi.org/10.5128/LV24.02>
- Ivaska, Ilmari 2015. Edistyneen oppijansuomen konstruktiopiirteitä korpusvetoisesti: avainrakenteen analyysi [‘Corpus-driven Approach towards Constructional Features of Advanced Learner Finnish: Key Structure Analysis’]. *Turun yliopiston julkaisuja C 409*. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6204-4>
- Jantunen, Jarmo Harri 2011. Kansainvälinen oppijansuomen korpus (ICLFI): typologia, taustamuuttujat ja annotointi [‘International corpus of learner Finnish (ICLFI): typology, variables and annotation’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 21, 86–105. <https://doi.org/10.5128/LV21.04>
- Jantunen, Jarmo Harri 2015. Oppimiskontekstin vaikutus oppijanpragmatiikkaan: astemäärätteet leksikaalisina nallekarhuina [‘Learning context and its effect on learner pragmatics: degree modifiers as lexical teddy bears’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 25, 105–136. <https://doi.org/10.5128/LV25.05>

- Kajander, Mikko 2013. Suomen eksistentiaalilause toisen kielen oppimisen polulla [‘Paths of learning Finnish existential sentences’]. *Jyväskylä Studies in Humanities* 220. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5530-4>
- Kolehmainen, Leena 2010. Sääverbien syntaksia ja semantiikkaa [‘The syntax and semantics of meteorological verbs’]. – *Virittäjä* 114, 5–38.
- Laine, Jenni 2013. Onko suomen kieli helppo vai helppoa? Suomenoppijoiden predikatiivit kopulalauseessa. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Laitinen, Lea 1995. Nollapersoonaa [‘The zero person’]. – *Virittäjä* 99, 337–358.
- Löflund, Juhani 1998. Suomen kirjoitetun yleiskielen passiivi [‘The passive in standard written Finnish’]. Turku: Åbo Akademis förlag.
- Seilonen, Marja 1995. Suomen subjektittomien lauseiden vastineita unkarissa. – *Hungarologische Beiträge* 3, 151–165.
- Seilonen, Marja 2013. Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa [‘Indirect references in Finnish learner language’]. *Jyväskylä Studies in Humanities* 197. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5025-5>
- Shore, Susanna 2008. Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä [‘The textual organisation of clauses’]. – *Virittäjä* 112, 24–65.
- Siitonen, Kirsti 2012. Nollapersoonalauseet edistyneen suomenoppijan käytössä ja tulkittavina [‘Zero person -sentences and advanced students of Finnish’]. – *Sananjalka* 42, 157–166.
- Siitonen, Kirsti, Maisa Martin 2012. Suomen kielen U-verbit taitotason indikaattorina [‘U-system verbs as indicators of proficiency level’]. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 22, 369–406. <https://doi.org/10.5128/LV22.13>
- Suomen mestari 1 = Gehring, Sonja, Sanni Heinzmann 2012. Suomen kielen oppikirja aikuisille. Helsinki: Finn Lectura.
- Suomen mestari 2 = Gehring, Sonja, Sanni Heinzmann 2013. Suomen kielen oppikirja aikuisille. Helsinki: Finn Lectura.
- Svenonius, Peter 2002. Introduction. – Peter Svenonius (Ed.), *Subjects, Expletives, and the EPP. Oxford Studies in the Comparative Syntax*. Oxford: OUP, 3–29.
- Tarvainen, Kalevi 1985. Kielioppia kontrastiivisesti: Suomesta saksaksi. Saksan kielen laitoksen julkaisuja 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tenhonen-Lightfoot, Erja 1992. Aspekte der Andere am Beispiel von finnischen und deutschen Bankdienstleistungs- und Telekommunikationsprospekten. Julkaisematon lisensiaatintutkielma. Vaasan yliopisto.
- Varga, Judit 2017. Henkilökohtaisessa sähköpostikeskustelussa saatu informaatio 14.8. [‘Email’].

- Vilkuna, Maria 1996. Suomen lauseopin perusteet ['Fundamentals of Finnish Syntax']. Edita: Helsinki.
- VISK = Hakulinen, Auli, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen, Irja Alho 2008. Iso suomen kielioppi ['Grammar of Finnish']. Verkkoersio. SKS:n toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (1.6.2017).
- White Leila, 2010. Suomen kielioppia ulkomaalaisille ['Finnish Language for Foreigners']. 8. painos. Helsinki: Finn Lectura.

Hanna Jokela

suomen kieli, kieli- ja käännöstieteiden laitos
20014 Turun yliopisto, Finland
hanna.jokela@utu.fi

Formal subject *se* from a Finnish learner's viewpoint

HANNA JOKELA

University of Turku

Abstract. This article focuses on formal subjects in Finnish as a foreign language learners' texts. My aim is to study sentences, which in Finnish are subjectless, or have a non-typical subject. Prototypical subject in Finnish is in nominative, agrees with the predicate, and is in preverbal position. In Finnish, however, there are plenty of subjectless constructions and clause types, for example different expressions of weather and state. In Finnish, formal subjects are not part of these constructions. There are also non-typical subjects, such as clausal and infinitival subjects, or partitive subjects in existential clauses. Unlike in many Indo-European languages, in standard Finnish, there are no formal subjects (also known as *expletives*), which are non-referential, "semantically empty", and formally fulfil the role of subject.

Based on my earlier teaching experiences and this study, learners of Finnish tend to add a formal subject, an additional and unnecessary subject, in clauses which in Finnish actually are naturally subjectless, or have a subject which is not a prototypical nominative subject. Multifunctional, diverse and familiar pronoun *se* is applied by learners in case they have decided to add an additional subject argument.

My data comes from International Corpus of Learner Finnish (ICLFI). Majority, 61 %, of formal subject clauses in my data are produced by learners on language skill level B1 or B2. My aim is to provide an overview on additional formal *se*-subject in learners' written Finnish. Formal subjects are known in many language, whereas in Finnish there is a variety of subjectless constructions. This phenomenon is interesting from a point of view of Finnish syntax, and learners' language.

Keywords: expletive; infinitival subject; L2; subjectless; syntax; Finnish language